بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

یەکێتی زانایانی ئاینی ئیسلامی کوردستان | إتحاد علماء الدين الإسلامي في كوردستان
مەکتەبی تەنفیزی | المكتب التنفيذي
ئەنجومەنی باڵای فەتوا | المجلس الأعلى للإفتاء

ژمارە / ٣٧٠ بەروار / ١٩ / ٨ / 2020

فەتوای تایبەت بە: (لە خشتەبردنی نەخۆش لە لایەن هەندێك پزیشك و نۆرینگەو نەخۆشخانەی تایبەت و تاقیگەو دەرمانخانەکانەوە)

قال تعالى: { فاسألوا أهل الذكر إن كنتم لا تعلمون } (سورة النحل: 43)

الحمد لله، والصلاة والسلام على سيدنا محمد رسول الله، وعلى آله وصحبه ومن والاه وبعد:

دوای ئەوەی کە کۆمەڵێکی زۆر لە هاوڵاتیان پرسیاری گازندە ئامێزییان ئاڕاستەی ئەنجومەنی باڵای فەتوا کرد سەبارەت بە گۆڕانی کاری بەشێك لە پزیشك و نۆرینگە و دەرمانخانە و نەخۆشخانە تایبەتەکان لە کاری مرۆڤدۆستی و خزمەتگوزاری و دڵسۆزی بۆ نەخۆشەکان، بۆ کاری بازرگانی و چاوچنۆکی و لەخشتەبردن، بە شێوازێك کە کەسی نەخۆش بە پێی پێویست و دروست خزمەت ناکرێت، بەڵکو زۆرجار نەخۆشەکە چەندین جۆری تیشك یان پشکنینی گرانبەهای بۆ دەنوسرێت، یان ئاراستە دەکرێت کە تەنها لە فڵانە دەرمانخانە دەرمانەکان وەربگرێت، یان تەنها لە فڵان تاقیگە پشکنینەکانی ئەنجام بدات، یان پێویستی بە هەندێك دەرمان نییە و بۆی دەنوسرێت، کە جاری وا هەیە – وەك پسپۆڕانی ئەو بوارە لە توێژینەوەکانیاندا باسیان کردووە – هەندێك لە دەرمانەکان پێچەوانە یەکتری کاردەکەن، و لێکەوتە وکاریگەری زۆر خراپی دەبێت.

ئەنجومەنی باڵای فەتوا لە دانیشتنی ئاسایی خۆیدا لە: (7 ذو الحجة 1441**کۆچی** - ٢٠٢٠/٧/٢٨ز) ، پاش بەدواداچونی کەیسەکە و گوێگرتنی لە چەندین پسپۆڕ و شاهێدحاڵ ، کە سکاڵایان لە و بارەوە هەبووە: بە پێویستی زانی ئەم فەتوایەی لای خوارەوە بدات:

1. هەر پشکنینێك یان دەرمان نوسینێك بە پێچەوانەی یاساکانی تایبەت بە کاری پیرۆزی پزیشکی و ڕێنماییە تەندروستییەکان بێت: حەرامە و دەچێتە چوارچێوەی هەوڵی زیانگەیاندن، کە هەندێك جار دەبێتە هۆکاری کوشتنی بەناحەق . قورئانی پیرۆز دەفەرموێت:{**مَن قَتَلَ نَفۡسَۢا بِغَيۡرِ نَفۡسٍ أَوۡ فَسَادٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ جَمِيعٗا وَمَنۡ أَحۡيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحۡيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعٗاۚ وَلَقَدۡ جَآءَتۡهُمۡ رُسُلُنَا بِٱلۡبَيِّنَٰتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرٗا مِّنۡهُم بَعۡدَ ذَٰلِكَ فِي ٱلۡأَرۡضِ لَمُسۡرِفُونَ**}(سورة المائدة 32). واتە: هەرکەسێك ڕاستەوخۆ کەسێکی بێتاوان بکوژێت، یان ناڕاستەوخۆ هۆکار بێت بۆ کوشتنی ، یان فەساد لە کۆمەڵگادا بڵاوبکاتەوە و کاری تێکدەرانە ئەنجام بدات و زەرەر بگەیەنێتە مرۆڤەکان ئەوە تاوانێکی زۆر گەورەی ئەنجام داوە ، چونکە وەك ئەوە وایە کە هەموو مرۆڤەکانی کوشتبێت، چونکە دەستدرێژی کردنە سەریەك مرۆڤ دەستدرێژی کردنە

بۆ سەر هەموو مرۆڤایەتی کە خودا خولقاندویەتی، بە پێچەوانەیشیەوە ئەگەر مرۆڤێکی پاراست یان ڕزگاری کرد، چاکایەکی ئەوەندە گەورەی کردووە لای خودا ، وەك ئەوە وایە کە هەموو مرۆڤایەتی زیندوو کردبێتەوە ڕزگاری کردبێت.

2- هەر دەرمانێك لە ئەندازەی زیاد لە پێویست بنوسرێت لە ڕەچەتەی پزیشکیدا؛ تاوانە و کارێکی حەرامە و لەسەر پزیشکی موسوڵمان و مروفدۆست پێویستە خۆی لێ بپارێزێت. چونکە ڕاستەوخۆ ئیستیغلال کردن و بەتاڵان بردنی ماڵی موسەڵمانانە ئەمەش لە شەریعەتی پیرۆزی ئیسلامدا حەرامە. وەك قورئانی پیرۆز دەفەرموێت: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ} (سورة النساء: 29)، هەروەها پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێت: "لا يحل مال امرئ مسلم إلا بطيب نفس منه" (رواه الإمام أحمد فى مسنده). واتە: " ماڵی هیچ موسوڵمانێك بەوی دیکە حەڵاڵ نییە مەگەر بەخواهیشت و لە دڵەوە بیبەخشێت". هەروەها دەبێتە هۆی گەیاندنی زەرەری جەستەیی بە نەخۆشەکان و بە پێی قاعیدەی شەرعی ئەو پزیشکە (ضامن) و بەرپرسیار دەبێت.

3-هەر دەرمانێك لە دەرمانخانەکان بدرێت بە نەخۆش، بەبێ ڕێنمایی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆی پزیشکی پسپۆڕ یان یاریدەدەری پزیشکی ڕێگەپێدراو : ئەوا لە ڕوانگەی شەریعەتەوە دروست نییەو حەرامە، هەروەك چۆن لە ڕووی یاسایشەوە قەدەغەیە. چونکە لە شەریعەتی ئیسلامدا هەرشتێك ببێتە هۆی زەرەر گەیاندن بەخود یان بەکەسی بەرامبەر ئەوە حەرامە، وەك حەزرەتی پێغەمبەرمان (درودی خوای لەسەر بێت) فەرمویەتی :"لا ضرر ولا ضرار"، (رواه ابن ماجة والدار قطني وغيرهما عن أبي سعيد الخدري (رضي الله عنه) ورواه الامام مالك في الموطأ عن عمرو بن يحيى عن أبيه (رضي الله عنه) وله طرق متعددة). واتە: "نە لە سەرەتاوە زەرەر بە کەس بگەێنەو نە کەسیش زەرەرت پێ بگەێنێت یان زەرەر بە یەکتر بگەێنن" ، لەسەر بنەمای ئەو فەرمودەیەش یاسایەکی گشتی و سەرەکی لە ئیسلامدا دامەزراوە کە لای زانایان بە تایبەت شافیعییەکان یەکێکە لە پێنج بنەما فیقهیە گەورەکان کە بریتییە لە یاساو بنەمای فیقهیی (الضررُ يُزالُ)؛ واتە:" هەموو جۆرە زەرەرو ستەمێك پێویستە دەمەو دەست لابرێت لەسەر ستەملێکراو زەرەر لێدراو".

4- هەر دەرمانێك بەرواری بەسەرچوبێت، یان لە کوالێتی کۆنترۆڵ دەرنەچوبێت ، ئەوە حەرامە بدرێت بە نەخۆش یان مامەڵەی پێوە بکرێت ، یان دەربازی سنورەکان بکرێت ، بە هەمان بەڵگەکانی سەرەوە.

5- گران کردنی نرخی پشکنین و دەرمانەکان لەسەر نەخۆش : کارێکی ناشەرعیی و قیزەونە، بەڵکو پێویستە

پێچەوانەکەی ئەنجام بدرێت و، نرخەکان کەم بکرێنەوەو یارمەتیدانی هەژاران بدرێت، بە تایبەت لەم هەل و مەرجە سەختەی ئێستای کوردستاندا، ئەمەیش بە پێی ڕێنمایی ئایەتی پیرۆزی : {وَتَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ}،(سورة المائدة: 2). واتە:" پێویستە بەردەوام هاوکاری یەکتر بکەن لەسەر چاکە و کاری باش و خوداناسی ، هاوکاری یەك مەکەن لەسەر خراپە و تاوان و دەستدرێژی ، لەخودا بترسن و ڕێنماییەکانی جێبەجێ بکەن، چونکە سزای خودا لە پاشەڕۆژدا زۆر سەختە".

6. هەرجۆرە ڕێکەوتنێك لە نێوان پزیشك و دەرمانخانەو تاقیگەکاندا لە سەر حیسابی نەخۆشەکان ئەنجامبدرێت کارێکی حەرامەو خواردنی ماڵی موسڵمانانە بە تاڵان، کە بە داخەوە ئەو دیاردەیەش بوونی هەیەو پێویستە پزیشك و دەرمانسازان و خاوەنی تاقیگەکان خۆیان لەو حەرامە بپارێزن و لە خودا بترسن.

7. هەرکەسێك پسپۆڕ نەبێت لەو بواری پزیشکی و دەرمانسازیدا حەرامە خۆی بکات بە پزیشك و دەرمانساز، بەو پێیەیش تاوانبارو **(ضامن)** دەبێت لە هەر کاردانەوەیەکی خراپ، ڕاستەوخۆ زەرەر بگەیێنێت بە نەخۆشەکە یان بە سیرایەت، وەك پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمویەتی:« **مَنْ تطبَّب ولم يكن بالطبِّ معروفا فأصاب نفسا فما دونها، فهو ضامن**» (أخرجه الدارقطني وأبو داود والنسائي وغيرهما وصحّحه الحاكم عن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده (رضي الله عنهم) ئەمەیش مەسئەلەیەکە لە لای تێکڕای زانایانی فیقهی ئیسلامی کۆ دەنگی لە سەرە. بڕوانە: الاستذكار الجامع لمذاهب فقهاء الأمصار لابن عبد البر القرطبي المالكي: (55/25)، وبلوغ المرام للحافظ العسقلاني الشافعي مع سبل السلام: (363/2). المفاتيح في شرح المصابيح لمظهر الدين الحنفي: (4/ 217).

لە کۆتاییدا ئەم خاڵانە بە گرنگ دەزانین وەك ئامۆژگاری و داخوازی:

یەکەم: داخوازین لە دەزگا پەیوەندارەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە تایبەت وەزارەتەکانی تەندروستی و ناوخۆ، بە دواداچون و لێپرسینەوەی جدی بکەن لەو پرسە گرینگە، کە سەرتاسەری هاوڵیاتیانی ئەم هەرێمەی گرتۆتەوە بە شێوازێك لە شێوازەکان لێی زەرەرمەند بوون.

دووەم: ئەرکی سەرشانی حوکمەتە گرینگی تەواو بدات بە نەخۆشخانە گشتییەکانی، لەهەردوو ڕووی کەرستە و پێداویستی پزیشکی و ستافەکان، لەسەرتاسەری کوردستان بەبێ جیاوازی ، لە پێناو ئەوەی کە هاوڵاتیان مەجبور نەبن بەو لێشاوە پەنابەرنە بەر نەخۆشخانە ئەهلی و دەرمانخانەو نۆرینگەکانیان. لەوێش لەلایەن هەندێك نەفس نزم و فرسەتوەرگر و چاوچنۆکەوە لەخشتە ببرێن و ستەمیان لێبکرێت. چونکە بە داخەوە لە ئێستادا جیاوازییەکی زۆر بەدیدەکرێت لە خزمەتگوزارییەکاندا لە نێوان کەرتی حوکمەت و کەرتی

یەکێتی زانایانی ئاینی ئیسلامی کوردستان
مەکتەبی تەنفیزی
ئەنجومەنی باڵای فەتوا

بسم الله الرحمن الرحيم

إتحاد علماء الدين الإسلامي في كوردستان
المكتب التنفيذي
المجلس الأعلى للإفتاء

ژمارە /
بەروار / / / 2020

تایبەت ئەوەیش مایەی دڵگرانییە و پێویستی بە چارەسەری هەنوکەیی هەیە.

سێیەم: داخوازین لە دەزگاکانی ڕاگەیاندن ڕۆڵی گرنگی خۆیان ببینن لەهەمبەر ئەم پرسە و هاوشێوەکانی لە پێناو قەڵاچۆکردنی ئەو دیاردە خراپانەی کە قەیرانی ماڵی و گیانی بۆ هاوڵاتیان دروستکردووە.

چوارەم: ئەرکی پەرلەمانە بە تەشریعکردنی یاسای تایبەت بە تەجریمکردنی هەموو جۆرە ئیستیغلال و لەخشتەبردنێك بە تایبەت لە کەرتی پزیشکیدا، وئەرکی حوکمەتیشە بە جێبەجێکردنی، لە پێناو ئاسودەیی خەڵك و بەرجەستەبوونی دادوەری کۆمەڵایەتیدا و نەهێشتنی ئەم دیاردەیەدا، چونکە ئەویش ستەمە و ستەمیش پێویستە ئەنجام نەدرێت بە تایبەت لە ژێر پەردەی کارێکی مرۆڤدۆستی پیرۆزی وەك پزیشکیدا ، خۆشەویستمان (درودی خوای لەسەربێت) فەرمویەتی: " موسوڵمان برای موسوڵمانە، ستەمی لێناکات ، خیانەتی لێناکات، سەری دەخات لەکاتی تەنگانەدا "وەك دەفەرموێت : "**المسلم أخو المسلم، لا يظلمه ولا يسلمه ولا يخذله**".(مُتَّفق عليه عن عبد الله بن عمر (رضي الله عنهما).

پێنجەم: داواکاریشین لە هاوڵاتیان چاوکراوەبن و نەچنە ژێر کاریگەری چاوچنۆکانەوە و بۆ هەر نەخۆشییەکی ئاسایی وسادە پەنا بۆ نۆرینگە و نەخۆشخانەکان نەبەن ، وە زیاتر خۆپارێزی بکەن تا وەرگرتنی چارەسەر.

شەشەم: ئەگەرچی لە ئێستادا حکومەت فشاری دابەزاندنی نرخەکانی خستووەتە سەر نەخۆشخانە ئەهلییەکان، بەڵام هێشتا ئەو نرخانەی کە دیاری کراون لە توانای هاوڵاتیاندا نییە و پێویستە نرخەکان زۆر گونجاوتر بێت لە گەڵ ئاستی دەرامەتی زۆر نزمی ئەمڕۆی هاونیشتیمانیانی هەرێمدا.

(خوای گەورە هاوکاری دڵسۆزانە)

وصلى الله تعالى على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين

ئە نجومەنی باڵای فەتوا لە کوردستان
هەولێری پایتەخت

7 ذو الحجة 1441کۆچی = 28 تەموز ی 2020ز = 6 خەرمانانی 2720ك